

שדמות
במה לתנועה הקיבוצית

גליון מ"ג — קיץ תשל"א

גלות כאבדן מלכות

עיון בסיפור „דרכי איש“

אביהו זכאי

הספרות המתקיימת לצידה של העליה השלישית, היא ספרות הצריכה לגילוי מחדש. לכל המעיין בה, לאחר קשיי חזירה סגנונית, מתגלה עובדה מופלאה. חלק רב מן הספרות הזו איננו עסוק בגבורת ראשונים נמשכת וגם איננו מספר ומתאר עליות אלו כאפוס. הספרות האמיתית דוחה את המיתולוגיה ובוחרת לעסוק, ביסודו של דבר, בשאלת הירושה. המתנודדת בין חוויית הגלות מן הבית לבין קשיי ההתערות בארץ ואכזריותה. הדמות הספרותית שבה, חומקת משתי מכשלות עיקריות:

מצד אחד אינה מתארת את העליה לפי כוונתה, אלא בניגוד לכך, לפי ממשות חווייתה; ומצד שני היא חומקת מן הנוסטאלגיה. זוהי ספרות השואלת על אובדן הירושה המסורתית, ומכוח זה, נו ספרות המדברת על המאמץ הנורא שביצירת הזהות החדשה.

הכופר בירושתו מקיים דרפרצופיות גלויה. הוא טוען כי אינו יורש כלום; אך למעשה הוא בא להצביע על ירושה גידחת יותר, בעומק ההיסטוריה. ירשנו את סיפורי התנ"ך, את העלילות היווניות-מעט של הרבות המערבית, אך דחינו את מורשת הגולה והשואה. התנועה הקיבוצית יודעת על כך לא מעט. גבורת ראשונים נמשכת היתה בעיקרה תשובה לחוסר מעשה ויצירה עצמית של הבן היורש.

שאלת הירושה איננה רק שאלת היסטורית גרידא, אף כי ההיסטוריה עצמה יכולה להיתפס כשאלת ירושה נמשכת, כמחח שבין עבר והווה. אך שאלת הירושה היא, מעצם מהותה, השאלה המפרידה בין היסטוריה לספרות. ההיסטוריה מציגה ועוסקת בעובדה. הספרות, אם טובה היא, מדברת על הדמות הספרותית ומגלמת אותה ככל שתוכל, כממשות אותנטית. החוויה הבלתי אמצעית היא מעניינה, בניגוד להערכות, מספרים ועובדות יבשות.

את ירושת העליה השלישית, לכן, שומה עלינו לגלות ולחפור משורשיה, משמע — מסיפוריה. במובן זה ההיסטוריה האמיתית נלמדת היטב, יותר מאשר דרך המחקר ההיסטורי — דרך הספרות עצמה.

במובן זה, ספרו של דולק הורוביץ „האתמול שלי“, והפולמוס שלו עם מאיר יערי על תקופת ביתניה עלית, אינם חורגים, עם כל השיבותם לנושא שלנו, מגדר של חומר ממוארי-פובליציסטי. לעומת זאת ביצירותיו של יהודה יערי, מאנשי ביתניה (ב, כאור יהל, שהוא רומאן ביתניה עלית והעליה השלישית, ובקובץ סיפוריו על אותה תקופה, „דרכים ואוהלים“)¹ ישנה אותה אמת, פרי עיצוב אמנותי, אשר מצד אחד מעידה נאמנה על זמנה ותקופתה ומצד שני, זוהי ספרות העומדת מכות עצמה, בממשות האותנטית שבה; ספרות היודעת לספר כי שאלת הירושה מפגישה יחד את הכאב והזכרון, את שאלת הגלות עם חוויית האבדה של ירושה זו. זו ספרות המתנודדת בין המלכות האבודה, אשר לעולם לא ניתן לקנותה שוב, לבין הגלות הפצועה הנודדת בארץ ישראל עצמה, ואשר לעולם, אולי, לא תעלה ארוכה

¹ סיפורי יהודה יערי, מוצא ע"י אגודת הסופרים, הוצאת אוגדן, 1959 (ארבעה כרכים).

ומרפא לעצמה. עוסקת ד
ובנקודת האין-שיבה שבי

מלחמת העולם הראשון
נוטה לכך. זוהי, אולי,
לממשות אותנטית, שנוכ
בבחינת עובדה היסטוריו
היא בבחינת מורה דרך
ממשותה ווועתה. אירו
המשמעות גדולה מכך;
לגולה, מעבר לפרעות ו
עצמה בבחינת גלות ח;
וגם שאלת הירושה עצמו
באחד מסיפוריו הנפלאים
עד כי היא חיה לפני ר
מעשה שהיה, וקבוצת
שבמזרח אירופה. עיריה
יהודית — גל הפרעות י
הירש מלך, האנטי-ג
תמימות, נושא הוא בחוג
של החוויה תמימה זו, אך
החבורה סרה לעיירה, ע
עניין של סמל, סמל הפ
לעצמה, ולפיכך נושאים ו

ו
ו

הירושה נדמית להם כהר

ג
ג
ש

הירושה, העיירה היהודית
סמל הכוח, הוא הדרוש
למסגרים, מסגרי ברזל (:

² ראה מחקרו המאלף של
בפרט, בספרו „מטה על הא
“לא העובדות מעניינות או
גם את הפועלים. — —
כל עוד אין ההיסטוריון ו
המאורעות, מוטל עליו המ
הרבים והסותרים של דמות ה
³ סיפורי יהודה יערי, כרך

יכה לגילוי מחדש. לכל לק רב מן הספרות הזו ת אלו כאפוס. הספרות " בשאלת הירושה, רץ ואכויותה. הדמות

לפי ממשות חווייתה; זן: הירושה המסורתית, שה. כלום; אך למעשה הוא רי התג'ד, את העלילות ואה. התנועה הקיבוצית ז חשובה לחוסר מעשה

עצמה יכולה להיתפס ז היא מעצם מהותה, בעובדה. הספרות, אם ל, כממשות אתגנית. זות יבשות. ז, משמע — מסיפוריה. המחקר ההיסטורי —

ז עם מאיר יערי על דר של חוצר ממוארי- (ב, כאור יהל, שהוא זה, "דרכים ואהלים")¹ ז זמנה ותקופתה ומצד רות היודעת לספר כי ים חוויית האבדה של א ניתן לקנותה שוב, לי, לא תעלה ארוכה

יכים).

ומרפא לעצמה. עוסקת היא במלוא הכאב ועם מלוא תודעתה הטראגית בדבר התהום המפרידה, ובנקודת האיץ-שיבה שביחס לירושה נשאפת ונכאבת זו.

*

מלחמת העולם הראשונה מקובלת כנקודת המוצא לעליה השלישית. אך רק חלק מן האמת נוטה לכך. זוהי, אולי, נקודת המוצא להיסטוריונים הגרועים.² ההיסטוריה האמיתית צריכה לממשות אותגנית, שנוכל למצוא רק בספרות עצמה. מכל מקום, מלחמת העולם הראשונה היא בבחינת עובדה היסטורית בלבד, היא סופו של תהליך, אף כי היא המציתו הטראגית הנוראה. היא בבחינת מורה דרך המקצר את דרכה, ומדריך את רוחה של העליה השלישית מכוח ממשותה וזוועתה. אירופה הישנה נפלה. העם הישן גווע ונהרס לבלי שוב. אך ליהודי המשמעות גדולה מכך; ליהודי היא בבחינת הרס הזוהות התמימה, אשר התקיימה בו ביחסו לגולה, מעבר לפרעות ורדיפות. מעתה אין דרך אחרת אלא העליה. אך כלום אין העליה עצמה בבחינת גלות חדשה? כלום אין העולם הישן כהווייה ממושכת, גם שאלת אבידה וגם שאלת הירושה עצמה?

באחד מסיפוריו הנפלאים, "דרכי איש",³ מעלה יהודה יערי דמות ספרותית מעוצמת כל כך, עד כי היא חיה לפני רוחנו בממשות נדירה.

מעשה שהיה, וקבוצת עולים, המכוננים דרכם ארצה, באו ללמוד מסגרות בעיירה אחת שבמורת אירופה. עיירה זו, אשר רחוצה היא ומשוקעת כל כך בהווית תמימה, ככל עיירה יהודית — גל הפרעות של המלהמה צורב בה כהווייה עמוקה ששוב לא תדע מרפא.

הירש מלך, האגטי-גיבור של סיפור זה, סמל הוא לסדר תמים זה. אך כמו כל סמל של תמימות, נושא הוא בחובו את חוקיות כליונו. הוא בנו של בעל בית-המרחץ היהודי ונושאה של הווייה תמימה זו, אך גם ערב לה, לפי שממהותו תמים הוא.

החבורה סרה לעיירה, שבה מצוי מסגר יהודי טוב, כדי ללמוד מסגרות. פעמים הכוח הוא עניין של סמל, סמל המעיד על הירושה היהודית של חבורה זו. אך הכוח הוא גם ערובה לעצמו, ולפיכך נושאים הם עיניים אליו:

כל הגייסות, גם אלו שממחנה האויב, זקוקים היו למסגר ולנפש ולפיכך חסו על ביתו ולא הזיקוהו.

הירושה נדמית להם כהרוסה. היא משוללת כוח ולכן לא תתקון לחיים החדשים:

גילינו את, "ההקדש" והוא כאוד כבוי. בין כתליו המפוייחים ישוב משוגעים אחדים ושישים סומים וגירדו בשויון נפש מחריד את הזוהמה שעל בשרם.

הירושה, העיירה היהודית, שוב איננה מוקד לזוהות; התמימות שבה נרצחה ללא כל התנגדות. סמל הכוח, הוא הדרוש עכשיו — הוא מקצוע המסגרות. כך סבורים הם כי הארץ זקוקה למסגרים, מסגרי ברזל (בטעותם נוכחים הם רק בארץ עצמה. בארץ צריכים דווקא למסגרי

¹ ראה מחקרו המאלף של ארנסט קאסירר, על מעמדה של ההיסטוריה בכלל ותפקידו של ההיסטוריון בפרט. בספרו "מסה על האדם", עם עובד:

"לא העובדות מעניינות אותנו בהיסטוריה המדינית. אנו הפצים להבין לא רק את הפעולות אלא גם את הפעילים. — — —"

כל עוד אין ההיסטוריון רשום רשומות בלבד, כל עוד אינו מסתפק בהרצאה כרוגולוגית של המאורעות, מטל עליו תמיד תפקיד קשה זה. עליו לגלות את האחדות העומדת מאחורי גילוייה הרבים והסותרים של דמות היסטורית.

³ סיפורי יהודה יערי, כרך שני — "דרכים ואהלים".

הנפש). אך פעמים סמל המשוקע ונובע ממשות אחת, טוב הוא להעברה לממשות אחרת — ארץ ישראל.

זאת ועוד. המהפכה אין עניינה בירושה. פניה אל העתיד; מן העבר צריך להסתיר פנים. תחושה שלאחר המלחמה, ולא רק בעם ישראל, היא הרס העולם הישן. אך ליהודי הוויה זו-משמעה כי שוב לא ייתכן תיקונו של העולם; שוב לא ניתן לקיים את הזהות התמימה של העיריה. עכשיו דוחים את הגוילים המתים, את האותיות המתמוטטות. בנוי העולם החדש, להם יהיו כלים אחרים. החוקיות המצויה בתקוות העליה, שוללת את החוקיות התמימה של הזהות והשלמה בעיירה. מן ההרס יעלו בנוי העולם החדש.

הירש מלך הוא מייצגו של עולם התמימות והזהות הישן. חבורת העולים-בכוח מופיעה ככוח דמוגי, ככוח גורלי בעיירה המקוממת עצמה על הריסותיה ללא תקווה. להבורת עולים זו נסחף הירש מלך. למראהו מחטיא הזמן את גילו. עלם הוא, אך בכוח תמימותו עדיין בתוקף ילד:

אבל היה משהו ילדותי, משהו בלתי מבוגר בכל מהותו.

כאן מצוי לנו אחד מסודותיו-מפתחותיו הגדולים של סיפור זה: הירש מלך זה, משל היה ולא נברא; עדות הוא לעליה זו הרואה ובוחרת עצמה במבט מאוחר, מבט בוגר ומנוסה יותר. מבט מאוחר יכול להיות מכשלה, אך כאן הוא דוהה את הרומאנטי והנוסטאלגי וממיר אותם בחומרה. במובן זה, אכזריות הביטוי היא גם חומרת השיפוט, שבו נוקט המהבר בדברו על הזמנים הללו:

פתח בביישנות נבוכה של ילד מתפעל וסיים בהתפארות הבל של מי מי שאינו שפוי בדעתו, "אני אדוניו של המרחץ הזה", קרא במין פאתוס מנוחך ומזועזע כאחד. דבריו הישרו עלינו רגש בלתי נעים.

הירש מלך מציב עצמו כאדון על חבורה זו, אך כמו כל אדון תלוי הוא בבעלי הסותו. תמימותו הטובה היא אשר חורצת את גורלו. התמימות היא כוח רב עוצמה בחיים, ומכך בעלת ממשות אמנותית. התמימות היא שהוליקה אותו לחבורה זו — ואולי הרצון בזהות מחודשת? הוא כבר נקרע מן העולם הישן; גם עליו עברה המלחמה, אף שבמהותו התמימה אינו משיג זאת. אביו מגלה כי בנו שיכן את חבורת העולים בבית המרחץ. מטרופ כמעט, יותר משהוא מתנפל על העולים, הוא מתנפל על בנו. עקלקלות דרכי הירושה — פעמים מי שרוצים להוריש לו איננו מוכן לקבל. אך פעמים הירושה נגזלה מירושה הטבעיים מהמת מקרה.

חבורת העולים, כוח דמוגי זה, גוררת את הירש מלך מעל עולם הילדות שלו. גידון הוא לגלות, אף שתומהו לא משגת זאת.

עיתים מתמצית תמימותו בפאסיביות שקטה:

בתוך המתין לנו הירש מלך. עמד בתוך השלג ורעד כגזי בקור. מתוך עינו הציץ פחד נורא. ומאחר שראיתי את אביו, יכולתי להבין את פחדו. "לא אשוב עוד לשם", מלמל בעד שיניו הרועדות. "איתכם אלך באשר תלכו..." מה יכולנו לומר לו על כך? לקחנוהו עמנו כמי שלוקח תינוק אובד והלכנו לבקש לנו מקום לינה.

גלות היא פחד, אחד מן הפחדים המצויים בחברה אינטימית המקיימת מערכת סמלים כמקודד לתודעה של חברה (מעניין לראות את משמעותה של שאלה זו בביתניה, היא "תל מאיר" שבסיפור אחר של יהודה יערי, "כאור יהל"). זהותו של אדם מתפרשת לו כזהותו אל סמליה של החברה האינטימית. במובן זה, גם העיירה היהודית היא עדה אשר מעבר לה ניצב עולם ריק ועייין, משמע עולם ריק מסמלים, ולכן לא בר-משמעות.

הספרות היא רישומה ל החוויה, הזמן הפנימי, יש וחסר בדיוקו. אך מעבר הילדות התמימה. היא זו ואכזרית תוכלנה להעמי האבודה, אשר תגופת הו לחוסר ההתערות, עדות המדומה, הבלתי ניתנת ל הירש מלך הוא אנטי-גי מעמיד ממשות אשר כלי הם צללים העוברים וחוי התמימות, אין לה מחוץ

ממחוץ הילדות בהווה, יהי שאין לה צורך במלים) שו כאחד. הפשטות והתבונה: אשר המחשבה השכלתניר ביאליק, אך אין היא מתנ לטראגדיה.

אובדן התמימות איננו ע היא אובדן הזהות הראשוני שיטענו כי העליה לארץ ד ועכשיו יצטרכו הם לקנו הראציונאליה אין מקבילה להתבאר אלא כמאבק של לגבי הירש מלך, אובדן ד הזהות המבוקשת היא שא מכוח התחברותו עם חבור הזהות כי אין היא ראציונ הוא מועבר מירושתו ונגנוו בחר בגורל זה של ניתוק את מערכת סמליה ומשמע

אנו
ונח
ביה
היר

מה שלחבורה זו הוא גירמי הירש, הירש הלגיטימי, מו

היר
פיו
לשי
ואס
הצט

גברה לממשות אחרת —

בר צריך להסתיר פנים. הישן. אך ליהודי חוויה את הזהות התמימה של וות. בוגי העולם החדש, ז החוקיות התמימה של

ליס"בכות מופיעה ככה זוה. להבורת עולים זו בכוח תמימותו עדיין

! מהוות.

רש מלך זה, משל היה זכט בוגר ומנוסה יותר. זנוסטאלגי וממיר אותם וקט המהבר בדברו על

כהתפארות הבל של מי רחץ הזה, קרא במין נו רגש בלתי נעים.

ידי הוא בבעלי חסותו. מה בחיים, ומכך בעלת ורצון בזהות מחודשת? תמימה אינו משיג זאת. מכעס, יותר משהוא — פעמים מי שרוצים ציים מחמת מקרה. שלו. גידון הוא לגלות,

שלג ורעד כגוי בקור. זת אביו, יכולתי להבין זיניו הרועדות, „איתכם ך? לקחנהו עמנו כמי ינה.

זיימת מערכת סמלים לה זו בביתניה, היא ז מתפרשת לו כזהותו היא עדה אשר מעבר עות.

הספרות היא רישומה של חוויה נמשכת. אין היא הרצאת המאורעות כסדר התרחשותם. החוויה, הזמן הפנימי, יש לה מעמד מארגן ובעל חוקיות. הזכרון הגולד מן העבר, עמוס הוא וחסר בדיוקו. אך מעבר לכך, יש לו ממשות אותנטית גדולה. העיירה היא מוקד של חוויית הילדות התמימה. היא המקום אשר ממנו יצאו אל הלא נודע, שרק שנים של התערות קשה ואכזרית תוכלנה להעמידו כשוה ערך לחוויית הילדות הראשונה של העיירה, המולדת האבודה, אשר תנופת הרוח הסיעה ממנה את בניה. במובן זה, נוסטאלגיה היא לרוב עדות לחוסר ההתערות, עדות לכמיהה המתמדת לשוב אל החיק הבטוח, אל השלווה והתמימות המדומה, הבלתי ניתנת להשגה.

הירש מלך הוא אנטי-גיבור, אך הוא הגיבור האמיתי של הפיקציה הספרותית, לפי שהוא מעמיד ממשות אשר כלי רוח והכרה אחרים, צרים הם מכדי לעצבה. במובן זה כל המאורעות הם צללים העוברים וחולפים. מהותו התמימה של הירש מלך, היא העומדת לו לסיפור זה. התמימות, אין לה מותו מוגדר. היא הסמל הגדול לזהות שבין אדם למקומו. קשוי הגלות ממחוז הילדות בהווה, יהיו בעתיד קשוי ההתערות בארץ! התמימות היא קשר בשתיקה (לפי שאין לה צורך במלים) שבין הגוף הנפשי לממשותו של העולם. התמימות עצמה היא סוד וקסם כאחד. הפשטות והתבונה החורגים מכל מסגרת ראציונאלית, הם נושאתיה. היא מחזיקה בסודות, אשר המחשבה השכלתנית לא תוכל להגיע עדיהם. היא סוד הכתרון המצוי ב„הבריכה" של ביאליק. אך אין היא מתמצית בפאסיביות. היא יכולה להתפרש, בניגוד לכך, כמקדם הכרחי לטראגדיה.

אובדן התמימות אינו שייך בהכרח לעליה לארץ, אך אחת מחוויות השורש של העליה היא אובדן הזהות הראשונית עם המורשת. לפיכך, בארץ עצמה, או שיתכחשו לירושה זו, או שיטענו כי העליה לארץ היא הפירוש המוכרח שלה. אובדן הזהות היא גלות ממערכת סמלים, ועכשיו יצטרכו הם לקנות לעצמם חדשים חתום. אך הטראגדיה נעוצה בכך, כי למסקנה הראציונאלית אין מקבילה נפשית. יתר על כן, אחדים מן המעשים של העליות, אינם יכולים להתבאר אלא כמאבק של סמלי ירושת העבר על מקומם במציאות של הארץ.

לגבי הירש מלך, אובדן הזהות הראשונית, מסמן את יציאתו ממעגל הירושה. מעתה שאלת הזהות המבוקשת היא שאלתו בפרט, ושאלת משך הסיפור בכלל. מה עלה לו להירש מלך מכוח התחברותו עם הבורת העולים-בכוח? זאת אין הוא יכול להשיג בהכרתו. סימנה של הזהות כי אין היא ראציונאלית, אין היא יכולה להשיג את משמעות העתיד. מכוח תמימותו הוא מועבר מירשתו ונגזר עליו כלינו הטראגי. יתר על כן, בניגוד לבני חבורתו, הוא לא בחר בגורל זה של ניתוק מן הבית. אף כי הוא מאבד את זהותו שלא מרצונו, הוא משמר את מערכת סמלית ומשמעותיותה. לפיכך נמנע ממנו מלהתחבר עם קבוצה זו:

אנו היינו גדולים ממנו בשנים, בנטינות ובמהות. אנו אוכלנו ונחשלו באש המלחמה. היינו בשדה חקרב. תהום נפתחה בינינו לבין בית אבינו זה כבר. פגעי הזמן הקפיצו עלינו את דרך החיים. לא כך הירש מלך, שעדיין לא יצא מכלל ילדות, ופגעי הזמן לא פגעו בו כלל.

מה שלחבורה זו הוא גירוש סתמי מרכוש לא להם, הרי זה לו גלות נוראה מתמצית קיומו. הירש, הירוש הלגיטימי, מסולק מבעלותו:

הירש מלך הלך עמנו. ענה קלה עמד והיסס. פניו היו לבנים כשלג. פיו היה פתוח, אבל לא כבשעה שחנק ולא כבשעה שהיה מקשיב לשוחרתו ושירתנו. אלא כאדם שפוח פיו כשהוא מבקש לעוק. עמד ואסף כוח כמי שצריך לעבור בקפיצה על פני תהום, עד שצעד את הצעד הראשון... אבל מתחת להכרתו הרגיש הירש מלך שמהפכה נמורה

כרוכה בצעו זה; שבצעו זה הוא מנתק את החוט המקשר אותו אל העולם שחי בו, פותח תרום רבה בינו לבין בית אביו וכל הסובב אותו, קופץ קפיצה גסה בדרך חייו.

הירש מלך לא בחר. בן אובד הוא שלא מרצונו. בעקב מקרה עיוור? או אולי קרבן הכרזה? הנה כאן מצוי עוד אחד מסודותיה של העליה. תחושת הקרבן איננה חייבת להיות מודעת. החשוב הוא כי יכולה היא להיות צל מלווה, להשריע לכל המפעל כולו. שוב לא גבורת ראשונים נמשכת, לא אפוס ועלילה גדולה. אלא הוויה עמוקה של מחיר וקרבן, צל-תמיד העולה בשעות ייאוש; הוויה נוראה של גלות ועקירה, שכל מעלות התקווה ומפעלי רוחו הראצינאליים של האדם, עלולים לשוב ולשקוע בה, לכפוף ראשם מול מעמקה. במובן זה, טראגדיית הגלות החדשה היא חוויית שורש מתמידה. כל אשר יאמר ההגיון כהכרחי, הלב ימאן להשלים עמו. הלב עדיין גושש וקווה, אף כי לעולם כבר לא יהא ניתן לו לחזור אל ההודות התמימה של עולם הילדות. החיפוש המתמיד אחר ההות החדשה, הוא אולי תולדות מפעלי העליה. בעבודה ובמפעל יבקשו הם תחליף לאבק זכרונות על ההוב האבוד. המאמץ עכשיו, בארץ, הוא הנסיון ליצור גמול לזהות האבודה, ולבססה מחדש.

הירש מלך מצטיין במסגרות תוך מאמציו לבסס לו זהות חדשה בחבורה הזו. אך הצטיינות איננה ערך מספק לעצמו, או מטרה לעצמה. היא התנאי שדרכו יקל עליו לבסס את עצמיותו, ובעוד אביו מקונן עליו שבעה, לפי שהלך עם הציונים, עולים הירש מלך וחברתו ארצה.

אך תקוות העליה איננה שייכת לו. לו שייכת רק שאיפת ההודות עם חבורה זו. ארץ ישראל היא בעיניו רק מקום שאליו נוסעים. היא איננה מקום אליו ערג זה מכבר, כחבריו. תקוות העליה, הגשמתה והציפייה לה, היא סוד המקשר בין חבורות העולים ארצה. הירש מלך איננו שותף לסוד זה, באופן נפשי:

רוב הקבוצות שעלו ארצה בימים ההם נתפרדו עם בואן. את בני הקבוצות הללו היה מאחד סוד, חלום משותף חיבר אותם זה לזה; כיוון שפג הסוד והחלום נעשה למציאות מיד נתפוררה אחדותם.

וכך, בפעם השנייה מירע לו העולם. חבורתו האינטימית, אשר בה מצא פיצויימה לגירוש וגלותו — מתפרקת מיד עם בואה ארצה. להירש מלך, לא רק החבורה מתפרקת, אלא נהרסת גם זהותו המושאלת מן החבורה. ארץ ישראל, לכן, תהיה לו בבחינת מאמץ טראגי, שטופו כשלון.

*

התמימות היא נושא סיפור זה. לתמימות היו נושאי כלים רבים בעת ההיא, והללו נהפכו לעדים ולשופטים של המציאות. קשיי ההתערות הובילו להתאבדות, לעריקה, או "למולדת האחרת". הביטויים הרישמיים מחזקו עדים רעים אלו ודחו אותם מעל פני התקופה. אך העדות של מצבם הטראגי והגואש, אמיתית היא. צריכים אנו לקבלה אם נרצה להבין היטב את המאורעות האמיתיים של הזמנים ההם.

מבחינה זו אין הירש מלך צד עויין לעליה, או לאפוס העליה. הוא הסוד האותנטי שלה. שמעולם לא נאמר בפירושו, אך תמיד התקיים וצעד במקביל לה. אולי המטרה היתה אחת, אך הכוונות רבות היו כמספר העולים עצמם.

בספרות העליה השניה מצויים בני דמותו ורוחו של הירש מלך: 'הזקאל חפץ ב', שכול וכשלון' של ברנר; אף עגנון, בספרו, 'תמול שלשום', מעיד על כך בבהירות רבה בדמות גיבורו יצחק קומר, אשר משתגע ומת במחלת הכלבת. בדומה להם משתגע הירש מלך.

למה עלה להם כך? את את התקופה ההיא.

להירש מלך העליה היא ג תמהר — ונמצאת חוטא ל השקר, הוא נתפס במרמה אינה מוצאת לה מקום לה אך מטיבעה של התמימות בכפיפה אחת. התמימות מ אף כי היא יכולה לחטוא, מעצמה, ואין היא צריכה מתוך רצון לכוון עצמה מנסים לעקוף שאלה זו, הנפש, היודעת את התהום רבים גפלו, ערקו מן האז לחזור. גולה הוא שלא מ יכול להיכנס, ואל השני להיכנס, האם דלת התקווה לפניו. בגליל העליון יגב לתביעה ולכמיהה אל הקר

ר
ה

בכך הוא מבטא את כמיה האנושית. היא כוללות הש עליו, לקיים את זהותו גם למצות את מלוא טבע האד שנתיים של עבודה. עכשיו ויורד אל הקיבוץ, זו החברו וכך הוא אומר:

ע
בי
לה

בכך נפרדת דרך העליה ה תנאי למטרה נעלה יותר. ה מלך אל הקיבוץ. דומה עליו את הדרך אל טבע האדם ו וכינונה של חברת האדם.

הירש מלך מכין עצמו, דר מתוקן יותר, בריא יותר ונ הטבע כטבע האדם. הוא מו זו חשיבות רבה לעבודה. ה שהיא עולות אל הדברים

את החוט המקשר אותו אל
לְבִין בית אביו וכל הטוב

ר ? או אולי קרבן הכרחי ?
יבנה חייבת להיות מודעת.
זעל כולו. שוב לא גבורה
של מחיר וקרוב, צל-תמיד
לות התקווה ומפעלי רוחו
ושם מול מעמיקה. במובן
שר יאמר ההגיון כהכרחי,
כר לא יהא ניתן לו לחזור
וההות החדשה, הוא אולי
זכרונות על הזהב האבוד.
בססה מחדש.

חבורה הוו. אך הצטיינות
! עליו לבסס את עצמינותו,
מלך וחבורתו ארצה.

הות עם חבורה זו. ארץ
יו ערג זה מכבר, כחבריו.
העולים ארצה. הירש מלך

תפרדו עם בואן. את
ז משותף חיבר אותם זה
ות מיד נתפוררה אחדותם.

מצא פיצויימה לגירושו
דה מתפרקת, אלא נהרסת
ינת מאמץ טראגי, שסופו

בעת ההיא, והללו הפכו
ת, לעריקה, או "למולדת
פני התקופה. אך העדות
ז נרצת להבין היטב את

זוא הסוד האוטנטי שלה.
אולי המטרה היתה אותה,

אל חפץ ב,שכול וכשלוני
ירות רבה בדמות גיבורו
ירש מלך.

למה עלה להם כך ? את זאת אין מפרשים. זהו משפטו של הזמן, או ליתר דיוק, זוהי הבנתנו
את התקופה ההיא.

להירש מלך העליה היא בבחינת דרך למציאת זהות חדשה. אך מטבעה אין זהות נקנית בנקל.
תמהר — ונמצאת חוטא לעצמך בלבד. הירש בוחר בדרך הקלה. הוא מגסה להצליח במחירו של
השקר. הוא נתפס במרמה, בעבודתו בטוריה, ובכיו על כך — בכיה של תמימות אבודה, אשר
אינה מוצאת לה מקום להתגדר בו בעולם חדש זה. ולשווא חותרת היא נואשות לשלמות ושלווה.
אך מטיבעה של התמימות האמיתית כי אף שהיא נכשלת בשקר, אין היא יכולה לדור עמו
בכפיפה אחת. התמימות מטבעה חותרת לשלמות בלתי אמצעית. היא דורשת הכל או לא כלום.
אף כי היא יכולה להטוא, יודעת היא כי אין היא חוטאת אלא לעצמה. לפיכך תיקונה יבוא לה
מעצמה, ואין היא צריכה לעוזרים בכך. אין היא רק פאסיבית אלא מתמצית דווקא באקטיביות,
מתוך רצון לכונן עצמה מחדש. היא דורשת את תומתה, ונאבקת דווקא במקום שאחרים
מגסים לעקוף שאלה זו, או לדחותה בכלל. היא חותרת אל עצמה באותה אילמות קסומה של
הגפש, היודעת את התהומות הפעורים בה פנימה.

רבים נפלו, ערקו מן האדמה, או פנו עורף לעליה עצמה. אך הירש מלך עצמו אין לו לאן
לחזור. גולה הוא שלא מרצונו ולא לפי כוונתו. נודד הוא מקוטב אל קוטב, אל האחד אינו
יכול להיכנס, ואל השני אינו יכול לחזור. מצב של אינשיבה מוחלט הוא, אך האם יוכל
להיכנס, האם דלת התקווה פתוחה לפניו ? הירש מלך חושב כי האפשרות להתערות פתוחה
לפניו. בגליל העליון ינסה לבסס את חיבורו עם הטבע. אך לכל אחד משמעות אחרת
לתביעה ולכמיהה אל הקרקע. בשבילו המשמעות היא :

„רציני ללמוד ולהירש את נשימתם של הצמחים, את חיותה של
האדמה“.

בכך הוא מבטא את כמיהתו לקשרי חיים בינו לטבע. התמימות איבנה מתמצית רק בחברה
האנושית. היא כוללות השוררת בין הגפש למלאות ההויה כולה. אך הירש מלך רוצה, נגוד
עליו, לקיים את זהותו גם עם החברה. זוהי תפילת האנושי להתקין עצמו ולשמש בחברה כדי
למצות את מלוא טבע האדם שבו. זהותו עם הטבע, מלאות הסוד ופלא ההויה, בגלים לו לאחר
שנתיים של עבודה. עכשיו הוא מתקין עצמו לגאולה מחודשת, במעגלי החברה, וכך שב הוא
ויורד אל הקיבוץ, זו החברה האינטימית שנתפרקה עליו, בבואו ארצה, ואין הוא יכול בלעדיה.
וכך הוא אומר :

„עכשיו אני יכול לתת את ידי בעבודתכם ; עכשיו אני יכול להשתתף
ביצירתכם. הני עובד אדמה אמיתי, שומע אתה ? עכשיו אני יכול
להיות פועל טוב באמת“.

בכך נפרדת דרך העליה השלישית מן הרומאנטיקה הפשטנית שבשיבה אל הטבע. הטבע הוא
תנאי למטרה נעלה יותר. החברה — היא הנדרשת, לא הטבע. במלים אלו שלעיל מגיע הירש
מלך אל הקיבוץ. דומה עליו כי סאת ייסוריו נסתיימה לו עתה. הטבע הגענה לו כמו יבטיח לו
את הדרך אל טבע האדם עצמו. משמע, תפיסת השיבה אל האדמה כדרך אפשרית להידושה.
וכינונה של חברת האדם.

הירש מלך מכין עצמו, דרך עבודת השדה, לשוב אל חברת בני האדם. דומה עליו כי הוא
מתוקן יותר, בריא יותר ובטוח בכוח נפשו, כדי לעמוד ולהשיג מטרה זו. אלא שאין דרך
הטבע כטבע האדם. הוא מתקבל לקיבוץ יותר ככוח עבודה מאשר כיצור אנושי, כי בחברה
זו חשיבות רבה לעבודה. הירש מלך עולץ על חברותו זו שנפתחה לפניו, כדרכה של הנפש
שהיא עולת אל הדברים שבהם חוכל לממש עצמה. נפתחה לו הדרך לכונן את זהותו

מחדש, או מכל מקום כך חשב. אך טבע האדם — חוקיות אחרת לו. מעט מעט הוא מגלה את הקיבוץ כחברה של כוכבי לכת דוממים, שאינם משיקים האחד לרעהו. הנווד אשר יצא לחפש את שאבד לו, מוצא כי בקיבוץ מצפה לו בדידות קשה ואכזרית.

שתיקתם האינסופית של האנשים, האלימות הקפואה של הנפשות —

היא השער האחרון הפתוח לפניו, אך תומתו אינה מניחה לו להיכנס בו. הירש מלך מגלה, באותה חדות עמוקה של הנפש, את השקר המצוי בחברה. אלה הם פרטים הקרועים ממשותם האנושית, השרויים בשתיקה אינסופית היכולה לגזור דין מוות על אלו שאינם מקבלים את פשרת השתיקה הזו (בספר „כאור יחל“, רושם יהודה יערי מטיב זה בבהירות. שם המתאבד בכוח יושב על הסלע ורובחו בידו ומולו עובר חברו הרואהו בכך ואיגו עוצר בעדו). השתיקה הקבועה והתמידית, היא בבחינת שער שאין נפשו יכולה לעבור בו. מכאן ואילך קצרה הדרך לאובדנו השלם. הוא שואל על פדות וגאולה, אך מוצא כי אין לו תשובה לכך בקיבוץ:

„כמעט שאין מכירים אותי כאן... אילו הלכתי היום מכאן, לא היה מרגיש איש שהלכתי...“

הירש מלך נמלט פעמים מן השקר. נשמחו דותה מה שאיגו כנה ונכון לה. זוהי חוקיותה הטראגית, שאין היא יכולה להסכין לפשרה. הכל אי לא כלום — זו תביעתה. האדמה היתה לו חלק מהגאולה, ובכך גילתה לו גילוי גדול. היא נענתה לכוחה של תמימותו וחשפה עצמה לפניו. אך החברה אינה עשויה מטבע דומם. היא מאבק אשר מצטייר להירש מלך כתנועה קפואה של כוכבי לכת המהרישים בשתיקה אינסופית. הוא כמיה לדרישה ובנקודה זו חדל הטבע מלספק אותו. האנושי שבו דורש את הפגישה המופלאה של הקשר שבין נפשות הנפתחות זו לזו במלואן:

„השקר התחיל מעיק עלי ומציק לי. לא יכולתי עוד לחיות בתוך השקר הזה... באתי לקיבוץ ורציתי לחיות חיים של אמת. רציתי לחיות עם אדם ואדמה בלי כל מחיצה.“

אך מה עלה לו? מן האדמה הוא מגורש, בניגוד למאווייו, והאדם נרחק ממנו.

הירש מלך יוצא מן הקיבוץ. זוהי גלותה הנמשכת של נפשו השואפת אל שלמותה. את גאולתו הוא מחפש. המעגל נסגר מעט מעט. הוהות האבודה תנסה עכשיו למצוא עצמה בסמליו של אותו העבר ממנו גלה. אך זה שיכול היה להיות מקור לזוהתו בעיירה — בארץ החדשה, הנושאת עמה חוקיות אחרת. כל זה פורץ כסירוף ושגעון.

הירש מלך עולה לירושלים ושם מוצא לו גאולה מעט. משמש הוא שם בבית המרחץ, כאשר היה לאביו בעיירה; מהלך לפני כל הלוויה ומוהיר בקריאתו: „כוהנים, כוהנים“. מעט מעט מתקדמת נפשו אל עברו אשר גלה ממנו, אף שמעולם לא אבד לו. מירושלים הוא עובר לתל-אביב, ושם, בצריף בודד, מולך על עדת משוגעים, ובא על תיקונו.

אך האם אין העבר יכול למצוא את עצמו בארץ החדשה, אלא במחיר טירוף הדעת והשגעון?

נדודי הנפש התמימה, אשר גלקחה מחוויית הוהות הראשונית, נפש הגדה מקוטב אל קוטב, עכשיו נמצאים להם פיצוי והשלמה. רק השגעון והסירוף יכולים לכונן לו את מחוויית התמימות

והקסם אשר גלקה מהם. של סיפור זה — מעולם אך כלום לרבים אחרים בארץ — עדות והצהרה עוד, מעידים על התמודד פתחנו בשאלת הירושה על עצמה, היא הנושא י היא שאלה של זוהת וו לרציפותה הנמשכת של השלישית וממשיכה. וכן לזמננו. כי כאב בכאב גו

גו שמואל

עד עכשו

יצחק גור

פ
ק
ז
ח
ט
י
יא
יב
יג
יד

ע

לו. מעט מעט הוא מגלה
לרעהו. הנווד אשר יצא
ית.

נות הקפואה של הנפשות —

גם בו. הירש מלך מגלה,
רטים הקרועים מממושחם
אלו שאינם מקבלים את
; בבהירות. שם המתאבד:
ו. עוצר בעדו).

בור בו.
ולה, אך מוצא כי אין לו

הלכתי היום מכאן, לא

ונכון לה. זוהי חוקיותה
— זו תביעתה. האדמה
זוהי של תמימותו וחשפה
אשר מצטייר להירש מלך
; כמיה לדו־ישית ובנקודה
ה של הקשר שבין נפשות

לא יכולתי עוד לחיות
יות חיים של אמת. רציתי

תרחק ממנו.

שואפת אל שלמותה. את
נשיו למצוא עצמה בסמליו
בעיירה — בארץ החדשה,

שם בבית המרחץ, כאשר
"כוחנים, כוחנים". מעט
לו. מירושלים הוא עובר
וגו.

לא במחיר טירוף הדעה

יה מקוטב אל קוטב, עכשיו
לו את מחוות התמימות

והקסם אשר נלקח מהם. רק מכוחו של השגעון לכונן עולם זה, אשר — וזו עדותו האותנטית
של סיפור זה — מעולם לא אבד לו.
אך כלום לרבים אחרים באמת אבד עבר זה? האין חלק מקשייה של ההתערות הקשה
בארץ — עדות והצהרה על חוויית אובדן זו? כלום אין הרבה מן המעשים, שנעשו ונעשים
עוד, מעידים על התמודדותה של ירושת עבר זו בתוכנו?
פתחנו בשאלת הירושה והאבדה, וסוגרים אנו עכשיו בשאלה זו. הוזהות השואלת ומבקשת
על עצמה, היא הנושא לסיפור זה. אך היא גם הנושא לחיינו בישראל היום. המורשת —
היא שאלה של זהות והיא קובעת אם יצירת חיינו כאן יכולה ליהפך לגלות חדשה, או
לרציפותה הנמשכת של הירושה. תהייה זו העולה עכשיו, היא גם שאלתה של העלייה
השלישית וממשיכיה. וכך דומה לי, כי שאלה בשאלה נוגעת, והדברים שייכים ותופסים גם
לזמננו. כי כאב בכאב נוגע ומלכות יורשת מלכות.

גו שמואל

עד עכשו סופר

יצחק גזן

פי ראה כוכב נופל יותר מדי
קרוב לעיניו החל סופר את כל
קמיו, מן הצעקה ועד עכשו
ולהתפלל. רק האדמה עשתה
פרחית חלכנים כאפרקסות
גדולות למאזין למלמוליו. עד עכשו
פיו נכון לצעקה. בלי קול, בעיני עור,
סופר. מתקנה מקשיב אולי
יפל
כוכב
אחר.

עמיר